AgEcon SEARCH
RESEARCH IN AGRICULTURAL & APPLIED ECONOMICS

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search
http://ageconsearch.umn.edu
aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

Acta oeconomica et informatica 2
Nitra, Slovaca Universitas Agriculturae Nitriae, 1998, s. 48—55

MARKETING ZEMIAKOV A ZEMIAKOVÝCH VÝROBKOV NA SLOVENSKU A V USA
MARKETING OF POTATOES AND POTATOES PRODUCTS IN SLOVAKIA AND IN THE UNITED STATES OF AMERICA

Ľudmila NAGYOVÁ, Elena HORSKÁ
Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre

Potatoes belong among agricultural commodities whose realization on the market depends not only on supply and demand but on significant seasonal changes related to harvesting areas, yields per hectare, total production, storage capacity and their level (technology, air-conditioning, cooling, etc.), orientation and level of food-processing industry, etc. Their use is determined by their preparation and processing, tradition and nutrition customs, distribution, sale, export and import as well as by appropriate sales promotion and advertising. Production and sale of potatoes are, however, in each country significantly influenced by the situation on the European and world markets with fresh potatoes and potatoes products.

Key words: potatoes, marketing, production, sale, export, import, price

V pestovaní zemiakov na Slovensku nastali po roku 1989 výrazné zmeny, ktoré sa prejavili znižovaním pestovateľských plôch, poklesom hektárových úrod, v predaji, v exporte a importe zemiakov.

Na rozdiel od ekonomicky vyspelých krajín Európy a USA, kde značné množstvo produkcie zemiakov je dodávané podnikom spracovateľského priemyslu na výrobu zemiakových lupienkov, mrazených hranolkov a iných mrazených výrobkov, konzervovaných zemiakov a konzervovaných zemiakových výrobkov (kaše, polievky, hotové jedlá, zemiakového škrobu a múky, na Slovensku sa predaj zameriava na predaj zemiakov v čerstvom stave.

Pre publikovanie tohto príspevku bola dôležitá znalosť analyzovanej problematiky v podmienkach slovenského agropotravinárskeho rezortu, pretože marketing zemiakov a zemiakových výrobkov je riešený v rámci VÚ E-42 a študijný pobyt v USA sa zameral na riešenie danej problematiky v podmienkach amerických producentov.

Cieľom nie je porovnávať dosiahnuté výrobky, ale poukázať na rozdielne prístupy v súvislosti s výrobou a predajom čerstvých zemiakov a zemiakových výrobkov vzhľadom na požiadavky zákazníkov.

Materiál a metódy

Podkladové údaje pre spracovanie časti príspevku pojednávajúcej o výrobe a predaji zemiakov na Slovensku sa získali z dostupných materiálov Ministerstva pôdohospodárstva SR, Štatistického úradu SR, Slovenskej poľnohospodárskej a potravinárskej komory, ako aj Situačnej a výhľadovej správy „Zemiaky" spracovanej pracovníkmi VÚEPP. Prehľad o analyzovanej komodite v jednotlivých regiónoch Slovenska poskytli aj Agrárne trhové informácie Slovenska (ATIS).

Faktografický materiál týkajúci sa výroby a predaja zemiakov v americkom agropotravinárskom priemysle poskytol National Agricultural Statistics Service Washington. Cenné informácie sa získali aj osobnými pohovormi s odborníkmi pracujúcimi v tejto oblasti.

Časový horizont výskumu spadá do rokov 1989-1997. Získaný podkladový materiál sa spracoval metódou analýzy, syntézy a komparácie. Výpočty indexov rastu poukázali na vývojové trendy v jednotlivých analyzovaných rokoch.

Výroba a predaj zemiakov na Slovensku

Pestovateľské plochy zemiakov spolu, ako aj skorých a neskorých konzumných zemiakov, od roku 1989 postupne klesali (index 74,18%). V roku 1996 sa zemiaky pestovali na výmere 40,8 tis.ha (o 2,26% viac ako v roku 1995), skoré zemiaky na 4,740 tis.ha (pokles oproti roku 1995 o 2,71%) a neskoré konzumné zemiaky na 31,252 tis.ha (pokles o 4,60%). Tento pokles súvisí so štrukturálnymi zmenami v poľnohospodárskych podnikoch, zmenou kŕmnej technológie, monogastrov, ústupom od priemyselného spracovania zemiakov na škrob a lieh, absenciou spracovateľského priemyslu zameraného na výrobu polotovarov zo zemiakov, ako aj hotových zemiakových výrobkov, dovozom lacnejších zemiakov zo zahraničia a pod. Pokles pestovateľských plôch je spojený aj so znížením záujmu o pestovanie zemiakov v oblastiach, kde sa zabezpečovala extenzívna výroba, kde sa úrody pohybujú od 10-12 $t.ha^{-1}$, čo v konečnom dôsledku predstavuje ekonomickú stratu pre daný poľnohospodársky podnik. Postupne sa pestovanie zemiakov presúva do podnikov, ktoré sú schopné dávať vysoké úrody, kde je dostatok zrážok počas celého vegetačného obdobia a ktoré sú schopné zabezpečiť požadovanú agrotechniku a ošetrovanie počas vegetácie.

Celková produkcia zemiakov bola v roku 1996 776,6 tis.ton, čo predstavuje zvýšenie o 75,90% oproti roku 1995.

Priaznivé klimatické podmienky ovplyvnili priemerné hektárové úrody skorých a neskorých konzumných zemiakov. V roku 1995 boli priemerné hektárové úrody zemiakov spolu 11,07 $t.ha^{-1}$, v roku 1996 sa dosiahli rekordné hektárové úrody 19,02 $t.ha^{-1}$. Spolu pri skorých zemiakoch 14,01 $t.ha^{-1}$ a neskorých konzumných zemiakoch 20,36 $t.ha^{-1}$ (tabuľka 1).

Vývoj pestovateľských plôch zemiakového sadiva v jednotlivých rokoch 1989-1996 zaznamenal značné výkyvy. Najnižšia

Tabuľka 1 Vývoj pestovateľských plôch hektárových úrod a výroby zemiakov na Slovensku

Položka (1)	Roky (2)								Indexy (3)				
	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	96/89	96/92	96/93	96/94	96/95
Zemiaky spolu (4)													
Pestovateľké plochy v tis.ha (5)	55,00	55,20	54,6	51,2	47,2	41,3	39,9	40,8	74,18	79,69	86,44	98,79	102,26
Hektárove úrody v t.ha^{-1} (6)	13,56	14,12	12,26	12,86	18,15	9,67	11,7	19,02	140,27	147,9	104,79	198,55	171,82
Produkcia zemiakov v tis.t (7)	745,4	778,7	669,4	657,8	856,7	399,1	441,5	776,6	104,19	118,06	90,65	194,59	175,9
Skoré zemiaky (8)													
Pestovateľké plochy v tis.ha (5)	5,511	5,922	5,521	6,175	5,697	5,296	4,872	4,74	86,01	76,76	83,2	89,5	90,29
Hektárove úrody v t.ha^{-1} (6)	13,56	14,12	10,14	11,54	10,2	9,5	9,8	14,01	103,32	121,4	137,35	105,26	142,96
Produkcia skorých zemiakov v tis.t (9)	65,0	66,0	56,0	71,24	58,11	50,34	47,75	66	102,15	93,2	114,26	131,9	139,05
Neskoré konzumné zemiaky (10)													
Pestovateľké plochy v tis.ha (5)	49,454	49,38	49,380	44,976	39,054	34,301	32,691	31,252	63,19	69,49	80,02	91,11	95,6
Hektárove úrody v t.ha^{-1} (6)	13,76	14,44	12,49	13,04	19,65	9,66	11,18	20,36	147,97	156,13	103,61	210,77	182,11
Produkcia neskorých zemiakov v tis.t (11)	680,48	712,85	613,36	586,52	767,24	331,35	365,36	636,31	93,51	108,39	82,94	192,06	174,16
Zemiakové sadivo (12)													
Pestovateľké plochy v tis.ha (5)	—	4,015	5,550	4,393	3,695	2,706	2,314	4,839	—	110,15	130,96	178,82	209,12
Hektárove úrody v t.ha^{-1} (6)	—	12,19	11,78	12,13	11,57	10,1	12,26	15,28	—	125,97	132,07	151,29	124,63
Produkcia zemiakového sadiva v tis.t (13)	—	48,93	64,41	53,27	42,83	27,33	28,38	73,93	—	138,78	172,61	270,51	260,5

Zdroj: Štatistický úrad SR

Table 1 Development of production area, hectare yields and production of potatoes in Slovakia

(1) item, (2) years, (3) indices, (4) potatoes total, (5) production area (ths. hectares), (6) hectare yield (tons per 1 hectare), (7) production of potatoes (ths.tons), (8) spring potatoes, (9) production of spring potatoes, (10) fall consumer potatoes, (11) production of fall consumer potatoes (ths.t), (12) potato seed, (13) production of potato seed

Source: Statistical office, Slovak Republic

Tabuľka 2 Ceny skorých a neskorých zemiakov (Sk.t^{-1})

Ukazovateľ (1)	Roky (2)						Index 96/95 (3)
	1991	1992	1993	1994	1995	1996	
Nákupné ceny skorých zemiakov (4)	7 182	6 019	6 264	6 323	11 304	9 300	82,27
Spotrebiteľské ceny skorých zemiakov (5)	8 000	5 500	7 888	9 190	13 940	10 280	73,74
Nákupné ceny neskorých zemiakov (6)	4 163	4 074	3 796	5 588	9 475	6 841	72,20
Spotrebiteľské ceny neskorých konz. zemiakov (7)	4 875	5 444	5 887	8 062	12 387	10 481	84,61
Nákupné ceny zemiakov na priem. spracovanie (8)	980	1 171	1 074	1 687	2 229	2 500	112,16

Zdroj: Štatistický úrad SR

Table 2 Prices of spring and fall potatoes (Slovak crowns per ton)

(1) item, (2) years, (3) index 96/95, (4) purchase prices of spring potatoes, (5) consumer prices of spring potatoes, (6) purchase prices of fall consumer potatoes, (7) consumer prices of fall consumer potatoes, (8) purchase prices of potatoes for industrial processing

Source: Statistical office, Slovak Republic

Tabuľka 3 Spotreba zemiakov v SR (kg.osoba^{-1})

Ukazovateľ (1)	Roky (2)								Index 96/95 (3)
	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	
Spotreba zemiakov (4)	13,5	15,4	16,3	13,4	13,2	11,2	13,0	14,7	130,08
Spotreba neskorých konzumných zemiakov (5)	64,1	70,4	74,5	64,3	75,8	63,0	61,3	63,7	103,92
Spolu (6)	77,6	85,8	90,8	77,7	89,0	74,2	74,3	78,4	105,52

Zdroj: Štatistický úrad SR

Table 3 Consumption of potatoes in the Slovak Republic (kilograms per capita)

(1) item, (2) years, (3) index 96/95, (4) consumption of spring potatoes, (5) consumption of fall consumer potatoes, (6) total

Source: Statistical Office, Slovak Republic

výmera bola v roku 1995, t.j. 2 314 ha, najvyššia v roku 1991 5 500 ha. V roku 1996 sa zemiakové sadivo pestovalo na výmere 4 839 ha, čo predstavuje zvýšenie pestovateľských plôch o 109,12% oproti roku 1995.

V roku 1996 sa vyrobilo 73,93 tis.t zemiakového sadiva pri priemernej hektárovej úrode 15,28 t, čo je o 24,63% viac ako v roku 1995.

Nákupné ceny skorých a neskorých konzumných zemiakov sa odvíjajú od ponuky a dopytu na trhu. Na trhu so zemiakmi prevláda ponuka nad dopytom. Pretože rok 1996 je spojený s prebytkom vyrobených zemiakov v SR na základe rozhodnutia Rady ŠFTR z 5.11. 1996, ŠFTR SR odkúpilo 100 000 t zemiakov za minimálnu cenu 4,00 Sk.kg^{-1}.

Nákupné ceny skorých zemiakov sa v roku 1996 pohybovali v priemere 9,30 Sk.kg^{-1} (v porovnaní s rokom 1995 poklesli o 17,73%), neskorých konzumných zemiakov 6,84 Sk.kg^{-1} (pokles o 27,80%) a zemiakov na priemyselné spracovanie 2,50 Sk.k^{-1}, čo je zvýšenie o 0,27 Sk.kg^{-1} v porovnaní s rokom 1995. Obdobným spôsobom sa vyvíjali i spotrebiteľské ceny skorých a neskorých konzumných zemiakov, ktoré boli na úrovni 10,28 Sk.kg^{-1} pri skorých zemiakoch (pokles o 26,26%), resp. 10,48 Sk.kg^{-1} neskorých konzumných zemiakoch, t.j. pokles ceny o 2,10 Sk.kg^{-1} (tabuľka 2).

Spotreba skorých konzumných zemiakov má kolísajúcu tendenciu a pohybuje sa od 13,0 kg v roku 1995 do 16,30 kg v roku 1991 na obyvateľa za rok, neskorých konzumných zemiakov od 61,30 kg v roku 1995 do 75,80 kg v roku 1993 na obyvateľa za rok (tabuľka 3).

Ak porovnávame spotrebu zemiakov v niektorých krajinách EÚ, napr. Portugalsko, kde na jedného obyvateľa za rok pripadá 145,5 kg, Írsko 172,2 kg, Veľká Británia 104,8 kg, Dánsko 57,1 kg, Taliansko 39,4 kg, tak Slovensko sa spotrebou 78,4 kg zemiakov na obyvateľa za rok radí medzi krajiny s priemernou spotrebou. Priemerná spotreba zemiakov v krajinách EÚ je 82,2 kg na obyvateľa za rok.

Aj keď spotreba zemiakov na obyvateľa za rok vzrástla o 4,1kg v porovnaní s odporúčanou dávkou (87,5-96,0 kg) sa ešte nachádza pod spodnou hranicou racionálnej výživy.

Prechodom hospodárstva na trhovú ekonomiku došlo k porušeniu väzieb medzi poľnohospodárskymi prvovýrobcami a spracovateľským priemyslom, veľkoobchodným systémom Zelenina a Jednota, ako aj maloobchodnou sieťou. Veľkoobchodný systém zabezpečoval plánovací distribučný a skladovací servis, realizoval pozberovú úpravu a balenie zemiakov ako aj zahraničný obchod. Väčšina privatizovaných veľkoobchodných skladov začala podnikať v iných sférach.

Táto nepriaznivá situácia spôsobila problémy s odbytom zemiakov. Mnoho výrobcov sa pokúsilo o priamy predaj zemiakov, ktorý však nepriniesol žiadny efekt. Došlo k narušeniu výroby, kvality ako aj spätnej väzby medzi ponukou a dopytom. Preto je potrebné vytvoriť podmienky pre zabezpečenie stabilizácie domácej produkcie, zmeniť pretrvávajúci nepriaznivý súčasný stav a rozšíriť marketingové aktivity na pozberovú úpravu zemiakov, skladovanie, triedenie, balenie a tak výrazne ovplyvniť efektívnosť výroby.

Jednou z možností ako vyriešiť súčasné problémy je vytvorenie pestovateľsko-marketingových organizácií, ktoré by združovali pestovateľov, vykonávali pozberovú úpravu, triedenie, balenie a realizovali odbyt zemiakov. Okrem toho by zabezpečovali rôzne druhy služieb pre menších pestovateľov a poradenstvo v oblasti ochrany rastlín, agrochemických zásahov, technologického poradenstva a pod. Hlavnými iniciátormi vytvorenia takýchto organizácií musia byť pestovatelia zemiakov.

Ďalšou možnosťou sa javí prepojenie výrobcov zemiakov so spracovateľským priemyslom a obchodnou organizáciou, resp. aspoň obchodnou organizáciou, aby sa zemiaky po úprave dostavali v zmysle požiadaviek zákazníka na pulty predajní. Za najvyššiu formu možno považovať previazanie poľnohospodárskej prvovýroby — obchodno-realizačných organizácií — spracovateľského priemyslu a exportných organizácií. Takéto prepojenie sa môže realizovať na báze obchodnej alebo majetkovej. Je to jedna z ďalších možností ako financovať výrobu zemiakov, resp. zvýšiť šancu získania výhodných úverov.

V roku 1996 bolo dovezených 47 510 t zemiakov, z toho 7 825 t z Českej republiky a vyvezených 750 t, z toho 95 t do Českej republiky (tabuľka 4).

Skoré zemiaky sa do SR dovážajú už v zimných mesiacoch pre spestrenie ponuky na domácom trhu. Kým v roku 1995 sa doviezlo celkom 14 320 ton skorých zemiakov tak, v hospodárskom roku 1995/96 13 880 ton v celkovej hodnote 96,6 mil.Sk.

V kalendárnom roku 1996 bolo do SR dovezených 24 630 ton neskorých konzumných zemiakov a vyviezlo sa celkom 643 ton.V hospodárskom roku 1995/96 sa doviezlo 48 488 ton v celkovej hodnote 205,6 mil.Sk a vyviezlo iba 105,4 ton neskorých konzumných zemiakov v hodnote 697,1 tis.Sk.

Potreba na zásobovanie slovenského trhu zemiakmi sa pohybuje na úrovni 595 tis. ton ročne, pričom medziročná produkcia kolíše od 399,1 tis.t v roku 1994 až po 778,7 tis.t v roku 1990, resp. 776,6 tis.t v roku 1996. Viac ako 90% vyprodukovaných zemiakov je určených na priame zásobovanie trhu, zostávajúcich 10% sa používa na výrobu zušľachtených výrobkov a na kŕmenie hospodárskych zvierat.

Veľké problémy robí pestovateľom zemiakov nedostatok skladovacích priestorov. Kapacita skladov na zimné uskladnenie je približne 300 tis.ton. Prevažná časť skladov a zariadení na pozberovú úpravu zemiakov je však zastaralá, morálne opotrebovaná a nevyhovuje súčasným požiadavkam odberateľov, resp. má za následok nie vždy dobrú kvalitu zemiakov.

Situácia v spracovaní zemiakov v potravinárskom priemysle na hranolky, krokety, lúpané zemiaky, zemiakovú kašu, mrazené a konzervované zemiakové výrobky je veľmi nepriaznivá. Po roku 1989 došlo k výraznému úpadku v potravinárskom priemysle, ktorý sa dnes orientuje predovšetkým na výrobu zemiakových lupienkov. Z týchto dôvodov sa na slovenskom trhu vytvoril značný priestor pre import zemiakových výrobkov zo zahraničia (tabuľka 5). Výroba škrobu v roku 1996 na Slovensku predstavovala 23 200 t pri využití kapacít na 75,6%. Percento využitia výrazne ovplyvňuje AMYLUM Boleráz, ktorý využíva svoju kapacitu 20 tis.t na 100%. Kapacita zemiakového škrobu nie je dostatočne využitá pre vysoké náklady a nedostatok vhodných priemyselných zemiakov. Spotreba natívnych škrobov na Slovensku predstavuje 12,7 tis.t a dovoz zo zahraničia 1,6 tis.t (špeciálne modifikované škroby a zemiakový škrob) pri aktívnom salde 13,4 tis.t (z toho ČR 10,0 tis.t).

Tabuľka 4 Vývoz, dovoz a saldo zahraničného obchodu pri komodite zemiaky

Zemiaky (1)	Roky				Index 95/93	Index 96/94	Index 96/95
	1993	1994	1995	1996			
Dovoz celkom (t) (2)	28 586	46 728	77 247	47 510	166,20	101,67	61,60
— z toho ČR (t) (3)	18 876	11 109	8 615	7 825	41,45	69,93	90,83
Podiel dovozu z Európy na celkovom dovoze (t) (4)	66,03	23,95	11,15	16,47	24,94	68,78	147,68
Dovoz celkom (mil.Sk OP) (5)	105	205	629	269	256,19	131,22	42,77
— z toho ČR (mil. Sk.OP) (6)	64	31	68	67	104,6	216,13	98,53
Domáca produkcia (t) (7)	856 700	399 100	441 500	803 500	93,79	201,33	181,99
% dovozu z ČR na výrobe (8)	2,20	2,80	1,95	0,97	44,209	34,73	49,91
Vývoz celkom (t) (9)	4 391	10 091	1 020	750	17,08	7,43	73,53
— z toho ČR (t) (3)	223	593	637	95	42,60	16,02	14,91
Vývoz celkom (mil.Sk FCO) (10)	15	28	14	5	33,33	17,86	35,71
— z toho ČR (mil. Sk FCO) (11)	2	4	11	2	100,00	50,00	18,18
Saldo celkom (t) (12)	-24 195	-36 637	-76 227	-46 760	193,26	127,63	61,34
Saldo z ČR (t) (13)	-18 653	-10 597	-7 978	-7 730	41,44	72,95	96,89
Saldo celkom (mil. Sk) (14)	-90	-177	-615	-264	293,33	149,15	42,93
— z toho ČR (mil.Sk) (15)	-62	-27	-57	-65	104,84	240,74	114,04

Zdroj: Colná štatistika, Slovenská republika

Table 4 Export, import and trade balance of potatoes

(1) potatoes, (2) import, (3) of which Czech Republic (tons), (4) share of import from the EU of total import, (5) import total (mil. Sk of Trade Parity), (6) of which Czech Republic (mil. Sk of Trade Parity), (7) domestic production (tons), (8) % of import from Czech Republic from total production, (9) export total (tons), (10) export total (mil. Slovak Crowns FCO), (11) of which Czech Republic (mil Slovak Crowns FCO), (12) trade balance total (tons), (13) trade balance with Czech Republic (tons), (14) trade balance total (mil Sk), (15) of which Czech Republic (mil Sk)
Source: Customs statistics, Slovak Republic

Tabuľka 5 Dovoz výrobkov zo zemiakov v rokoch 1994-1996 (t)

Výrobky zo zemiakov (1)	Roky (2)			Index 96/94
	1994	1995	1996	
1. ŠKROB (3)				
Krajiny CEFTA (4)	543	1 146	1 452	267,40
— z toho ČR (5)	468	1 146	1 452	310,26
Krajiny EÚ (6)	38	159	134	352,63
Ostatné štáty sveta (7)	586	1 305	1 586	270,65
Spolu (8)	1 167	3 777	3 172	271,81
2. MRAZENÉ (9)				
Krajiny CEFTA (4)	643	651	632	98,29
— z toho ČR (5)	527	543	592	112,33
Krajiny EÚ (6)	1 351	2 626	2 698	199,70
Ostatné štáty sveta (7)	1 994	3 335	3 330	167,00
Spolu (8)	3 988	6 612	6 660	167,00
3. NEMRAZENÉ (10)				
Krajiny CEFTA (4)	111	363	644	580,17
— z toho ČR (5)	92	210	310	336,96
Krajiny EÚ (6)	81	182	353	435,80
Ostatné štáty sveta (7)	195	545	998	511,79
Spolu (8)	387	1 090	1 995	515,50

Zdroj: Colná štatistika, Slovenská republika

Table 5 Import of products made from potatoes during 1994-1996 (tons)

(1) products from potatoes, (2) years, (3) starch, (4) CEFTA countries, (5) of which Czech Republic, (6) EU countries, (7) other countries (8) total, (9) frozen, (10) not frozen
Source: Customs statistics, Slovak Republic

Výroba a predaj zemiakov v USA

V roku 1996 vyprodukovali farmári v spojených štátoch amerických 22 548,94 tis.t zemiakov, čo je o 12,06% viac ako v predchádzajúcom roku, o 6,43% viac ako v roku 1994 a až o 34,20% viac ako v roku 1989. Pestovateľské plochy sa pohybovali od 518,60 tis.ha (1989) do 576,80 tis.ha (1996), čo predstavuje rast o 21,53 tis.ha oproti predchádzajúcemu roku a 18,45 ha oproti roku 1994. Nárast sa zaznamenal aj pri priemerných ha úrodách, ktoré z 13,11 $t.ha^{-1}$ v roku 1989 vzrástli na 15,80 $t.ha^{-1}$ v roku 1996. Priemerná sezónna nákupná cena mala klesajúci trend. Kým v roku 1989 to bolo len 109,35 USD, v roku 1993 136,03 USD a v roku 1995 vzrástla na 149,25 $USD.t^{-1}$. Najvýraznejší pokles sa zaznamenal v roku 1996, keď bola cena len 112,66 $USD.t^{-1}$ (tabuľka 6).

Medzi 15 najvýznamnejších producentov (štátov) patria farmári z Nebrasky, Michigenu, Severnej Dakoty, Južnej Dakoty, Minesoty, Wiskonzinu, Ohia, Indiany, Washingtonu a ďalších.

Podľa údajov USDA (The United States Department of Agriculture) poklesla výroba zemiakov v roku 1997 o 7% oproti predchádzajúcemu roku a o 4 % v porovnaní s rokom 1995. K zníženiu produkcie došlo vplyvom poklesu zberových plôch (pokles o 7%), ako aj nižších hektárových úrod (pokles o 1%). V dôsledku rekordných úrod zemiakov, ale aj nižších nákupných cien v roku 1996 (priemerná sezónna cena bola 108,69 $USD.t^{-1}$) došlo k zníženiu pestovateľských plôch a následnému zníženiu produkcie. Aj napriek tejto nepriaznivej situácii bola produkcia v roku 1997 vyššia o 2% ako bol priemer za päť predchádzajúcich sezón.

Rekordná úroda v roku 1996 výrazne ovplyvnila využívanie skladovacích priestorov. Na začiatku novej spracovateľskej sezóny bolo uskladnených o 17% mrazených výrobkov viac ako v roku 1995 a o14% viac ako v predchádzajúcom roku, čo spôsobilo pomalší vstup do nového spracovateľského obdobia a nižší záujem potravinárskych podnikov o nákup čerstvých zemiakov. Táto nepriaznivá situácia mala za následok vysoké zásoby čerstvých zemiakov počas celej marketingovej sezóny a nižšiu cenu, ako sa očakávalo. Zvýšenie nákupnej ceny bude závisieť od dopytu spotrebiteľov po čerstvých zemiakoch, dopytu spracovateľov počas marketingového roka, predaja čerstvých zemiakov a zemiakových výrobkov. V období, keď spracovateľský priemysel vyrába menej výrobkov zo zemiakov, čo spôsobuje prebytok čerstvých zemiakov v skladoch, môžu maloobchodníci využívať podporu predaja, ako pokus o zvýšenie záujmu o čerstvé zemiaky.

Situácia na americkom trhu je však do značnej miery ovplyvnená aj situáciou na trhu zemiakov v Kanade, kde dosiahli rekordné úrody v štyroch po sebe idúcich sezónach. To viedlo k zvýšeniu importu čerstvých zemiakov a výrobkov z Kanady a ovplyvnilo vývoj cien na americkom trhu. Predpokladá sa, že ceny zemiakov sa v sezóne 1997-98 budú pohybovať v rozpätí od 127,87 USD do 149,91 $USD.t^{-1}$ v porovnaní so 108,69 $USD.t^{-1}$ v sezóne1996-97 a 149,25 $USD.t^{-1}$ v sezóne 1995-96. Ak domáci dopyt nevzrastie, export bude sťažený v dôsledku vysokého kurzu USD, silné konkurencie z Kanady a Holandska spôsobia, že cena zemiakov sa počas celej sezóny 1997-98 udrží na nízkej úrovni. Kým na Slovensku sa predaj zemiakov zameriava predovšetkým (až 90% produkcie) na predaj zemiakov v čerstvom stave, tak pre americký potravinársky priemysel sa viac ako 50% produkcie stáva vstupnou surovinou. V roku 1998 bolo spracovaných 9 104,78 tis.t zemiakov, v roku 1993 10 980,88 tis.t (rast o 27% v porovnaní s rokom 1995) a v roku 1994 až 11 850,46 tis.t. Veľkú popularitu v americkej verejnosti majú zemiakové lupienky, ktorých sa v roku 1995 vyrobilo 2 173,07 tis.t, dehydrované zemiaky (2 016,90 tis.t) a mrazené výrobky, predovšetkým hranolky (7 057,99 tis.t). Predaj zemiakov spracovateľskému priemyslu sa na trhovej produkcii podieľal 62% v roku 1995, čo je o 3% viac ako na začiatku analyzovaného obdobia v roku 1989.

Na kŕmne účely bolo v roku 1995 použitých 146,24 tis.t zemiakov (o 15% viac ako v roku 1989, o 29% viac ako v roku 1993 a o 22% viac ako v roku 1994).

Pokles o 17% v roku 1994, o 15% v roku 1993 oproti 43 450 t vyprodukovaných v roku 1995, sa zaznamenal pri zemiakoch určených na samozásobovanie (tabuľka 7).

Spotreba zemiakov v kalendárnom roku 1996 dosiahla 64,7 kg na obyvateľa za rok, čo je najvyššia spotreba od roku 1929. Spotreba čerstvých zemiakov sa čiastočne znížila, ale spotreba spracovaných zemiakov dosiahla rekordných 42 kg, t.j. o 8% viac ako v roku 1995, pričom najvyšší podiel na zvýšenej spotrebe mali mrazené, resp. dehydrované výrobky (o 8%, resp. 17%).

Tabuľka 6 Hektárové úrody, produkcia, priemerná sezónna cena a hodnota produkcie

Položka (1)	Roky (2)								Indexy (3)		
	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	96/98	96/94	96/95
Plánované plochy tis.ha (4)	528,12	566,44	569,60	541,99	560,57	573,20	565,83	589,10	111,55	102,77	104,11
Zberové plochy tis.ha (5)	518,60	554,66	566,20	532,16	532,97	558,35	555,27	576,80	111,22	103,20	103,88
Priemerná hektárová úroda $t.ha^{-1}$ (6)	13,11	13,29	13,79	14,65	14,78	15,38	14,65	15,83	120,75	102,93	108,05
Produkcia tis.t (7)	16 803,0	18 239,4	18 943,0	19 294,3	19 445,2	21 185,2	20 121,5	22 548,9	134,20	106,43	112,06
Priemerná sezóna nákupná cena $USD.t^{-1}$ (8)	162,04	134,04	109,35	121,69	136,03	123,02	149,25	112,66	69,53	91,58	75,48
Hodnota produkcie tis.USD (9)	2713663	2430983	2042899	2336478	2636650	2590257	2991722	2515018	92,68	97,10	84,07

Zdroj: NASS, Crops Branch , Agricultural Statistics 1997

Table 6 Area, yield, production, season average price, and value, United States, 1989-96

(1) item, (2) years, (3) index, (4) areas planted ths. Hectares, (5) area harvested ths.hectares, (6) yield per harvested area, $t.ha^{-1}$, (7) production, (8) season average price per I ton received by farmers, (9) value of production ths. USD

Tabuľka 7 Rozdelenie produkcie zemiakov v USA v rokoch 1989-1995 (tis.t)

Položka (1)	Roky (2)							Index (3)		
	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	95/89	95/93	95/94
Predaj (4)										
Zásoby (5)	5 167,87	5 758,49	5 758,49	5 770,37	5 615,57	6 077,64	5 624,05	108,83	100,16	92,54
Spracovateľský priemysel (6)										
Zemiakové lupienky (7)	1 953,67	2 017,99	2 079,72	2 097,88	2 222,02	2 236,16	2 173,07	111,23	97,80	97,18
Sušené zemiaky (8)	1 459,98	1 761,66	1 832,28	1 727,19	1 850,43	1 877,02	2 016,90	138,15	109,00	107,45
Mrazené hranolky (9)	4 556,75	4 919,43	5 040,68	5 102,73	5 492,41	6 192,94	5 852,66	128,44	106,42	94,51
Ostatné mrazené výrobky (10)	867,04	1 084,77	1 047,66	1 044,99	1 142,60	1 195,76	1 205,33	139,02	105,49	100,80
Konzervované zemiaky (11)	142,35	114,58	111,81	122,93	85,23	113,53	154,81	108,75	181,64	136,36
Ostatné konzervované výrobky (kaše, polievky, dusené zemiaky) (12)	84,29	94,12	85,55	115,99	111,49	136,35	113,04	134,11	101,39	82,90
Škrob a múka (13)	40,73	77,06	78,88	73,02	76,70	98,70	75,66	185,76	98,64	76,65
Celkom (14)	9 104,78	10 069,61	10 276,59	10 383,73	10 980,88	11 850,46	11 587,37	127,27	127,24	97,78
Kŕmne zemiaky (15)	127,01	148,05	165,65	178,17	113,31	188,11	146,24	115,14	129,06	77,74
Sadivo (16)	1 011,06	1 044,44	999,40	1059,93	1 098,73	1 116,56	1 159,84	114,72	105,56	103,88
Celkom (14)	1 138,07	1 192,49	1 165,05	1 338,10	1 212,04	1 304,67	1 306,08	114,76	107,76	100,11
Predaj celkom (17)	15 410,71	16 684,58	17 200,14	17 492,20	17 808,49	19 232,77	18 521,50	120,19	104,00	96,30
Netrhová produkcia (18)										
Sadivo dopestované farmármi pre vlastné použitie (19)	214,78	228,38	226,25	215,27	218,09	214,64	217,13	101,09	99,56	101,16
Domáca spotreba zemiakov (20)	44,77	41,46	45,68	53,39	50,94	51,98	43,45	97,05	85,30	83,59
Straty (21)	1 132,80	1 284,98	1 470,95	1 533,46	1 367,67	1 685,82	1 339,47	118,24	97,94	79,46
Netrhová produkcia celkom (22)	1 392,35	1 554,82	1 742,88	1 802,12	1 636,70	1 952,44	1 600,05	114,92	97,76	81,95
Produkcia celkom (23)	16 803,06	18 239,40	18 943,02	19 294,32	19 445,19	21 185,21	20 121,55	119,75	103,48	94,98

Zdroj: NASS, Crop Branch, Washington, 1997

Table 7 Potatoes: Utilization, United States, crop years 1989-95 (ths.tons)

(1) item, (2) years, (3) index, (4) sales, (5) table stocks, (6) food processing, (7) chips, (8) dehydratation, (9) frozen french fries, (10) other frozen products, (11) canned potatoes, (12) other canned products (hash, stews, soups), (13) starch and flour, (14) total, (15) livestock feed, (16) seed, (17) total sales, (18) non sales, (19) seed used on farms where grown, (20) household use, (21) shrinkage and loss, (22) total non-sales, (23) total production

Tabuľka 8 Zahraničný obchod Spojených štátov amerických s čerstvými zemiakmi v rokoch 1989-1995 (tis. t)

Položka (1)	Roky (2)							Index 95/89	Index 95/93	Index 95/94
	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995			
Import konzumných zemiakov (3)	317,92	325,68	152,04	299,46	318,33	291,57	310,66	97,72	97,59	106,55
Domáci export (4)	101,74	130,18	153,04	203,62	228,61	283,31	264,85	260,32	115,85	93,48

Zdroj: NASS, Crops Branch, Washington, 1997

Table 8 Potatoes (fresh): Foreign trade, United States, 1989-1995

(1) item, (2) years, (3) import for consumption, (4) domestic export

Tabuľka 9 Teritoriálna štruktúra zahraničného obchodu USA so zemiakmi v rokoch 1992 – 1995 (tis.t)

Krajina (1)	Rok začínajúci októbrom (2)			Index 1995/1992 (3)
	1992/1993	1993/1994	1994/1995	
EXPORT (4)				
Európa (5)				
Holandsko (6)	566	0	0	—
Veľká Británia (7)	60	20	0	—
Ostatné krajiny (8)	15	84	846	5 640,00
Celkom (9)	641	104	846	131,98
Latinská Amerika (10)				
Mexiko (11)	23 496	19 225	16 481	70,14
Venezuela (12)	86	73	3 224	3 748,84
Ostatné krajiny (8)	329	689	1 025	311,55
Celkom (9)	23 911	19 987	20 730	86,67
Bermudy a krajiny Karibiku (13)	1 744	1 465	1 298	74,43
Ostatné krajiny				
Kanada (14)	211 743	266 013	232 666	109,88
Hong Kong (15)	1 472	1 784	1 823	123,85
Rusko (16)	1 611	2 851	4 718	294,88
Singapur	545	896	1 329	243,85
Ostatné krajiny (8)	189	421	2 067	1 093,65
Celkom (9)	215 560	271 965	242 603	112,55
Celkom (9)	241 856	293 521	265 477	109,77
IMPORT Certifikované sadivo (18)				
Kanada (14)	74 524	106 339	99 720	—
Čína	98	62	0	—
Ostatné krajiny (8)	39	25	1	—
Celkom (9)	74 661	106 426	99 721	133,57
Ostatné zemiaky (20)				
Kanada	226 291	209 287	144 358	—
Čína	5	43	46	—
Ostatné krajiny	51	119	111	—
Celkom	226 347	209 449	144 515	63,85

Zdroj:NASS, Crop Branch, Washington, 1997

Table 9 Potatoes: Teritorial structure of U.S. foreign trade , 1992 – 1995 (in ths. tons)
(1) country, (2) year beginnig October, (3) index, (4) export, (5) Europe, (6) Netherlands, (7) United Kingdom, (8) Other countries, (9) total, (10) Latin America, (11) Mexico, (12) Venezuela, (13) Bermuda and Caribbean in total, (14) Canada, (15) Hong Kong, (16) Russian Federation, (17) import, (18) certified seed, (19) China, (20) other potatoes

V podmienkach nadnormatívnych zásob mrazených výrobkov existuje jediná možnosť, ako zvýšiť spotrebu čerstvých zemiakov — ponúknuť ich spotrebiteľovi v maloobchodnom balení, namiesto ich ďalšieho skladovania pre spracovateľské účely až do konca marketingového obdobia.

V zahraničnom obchode s čerstvými zemiakmi import prevyšuje export vo všetkých sledovaných rokoch (s výnimkou roku 1991). V roku 1995 predstavoval import 310,66 tis.t, čo je o 6,55% viac ako v predchádzajúcom roku, o 22,41% menej ako v roku 1993 a o 22,28% menej ako v roku 1989. Export sa za analyzované obdobie zvýšil zo 101,74 tis.t v roku 1989 na 264,85 tis.t v roku 1995 (tabuľka 8).

Na štruktúru zahraničného obchodu so zemiakmi poukazuje tabuľka 9.

Na zvýšenej produkcii zemiakov v Kanade (o 2%) v roku 1996 sa vyššími hektárovými úrodami, aj napriek nepriaznivému počasiu, podieľali farmári z oblasti PRINCE EDWARD ISLAND. Vysoká úroda zemiakov v tejto oblasti má preukazný vplyv na situáciu na relatívne blízkych východoamerických trhoch, ktoré sú pomerne vzdialené pre pestovateľov v západnej a strednej časti USA. Veľkou nevýhodou amerických farmárov sú vysoké dopravné náklady, čím sa vytvára priestor pre export zo susedných kanadských pestovateľských oblastí.

Aj napriek nižšej úrode zemiakov v krajinách EÚ nevznikli podmienky pre rast kanadského a amerického exportu do týchto krajín, ale znížila sa konkurenčná schopnosť výrobkov (hlavne francúzskych hranolkov) do Japonska, Číny a Juhovýchodnej Ázie. V kalendárnom roku 1997 vzrástol export amerických mra-

zených výrobkov do Japonska o 9% v porovnaní s rokom 1996 o 18% do Číny a až o 34% do krajín Juhovýchodnej Ázie.

Súhrn

Zemiaky sú komoditou, ktorej realizácia je výrazne ovplyvnená nielen ponukou a dopytom na trhu, ale aj výraznými sezónnymi výkyvmi týkajúcimi sa zberových plôch, hektárových úrod, celkovej produkcie, skladovacími kapacitami, úrovňou skladovacích priestorov (technológia, klimatizácia, chladenie a mrazenie), zameraním a úrovňou potravinárskeho priemyslu a pod. Ich využitie je determinované spôsobom spracovania a úpravy, tradíciami a zvyklosťami vo vsýžive, distribúciou, predajom, exportom a importom, ako aj vhodnou podporou predaja a reklamou. Výrobu a predaj zemiakov v danej krajine výrazne ovplyvňuje situácia na európskych a svetových trhoch s čerstvými zemiakmi a zemiakovými výrobkami.

Kľúčové slová: zemiaky, marketing, výroba, predaj, export, import, cena

Literatúra

LETRICH, R.: Problém nestačí poznať.Treba aj konať. Roľnícke noviny, 68, 1997, č. 232, s. 4.

MAČÁK, J.: Tohtoročnú úrodu zemiakov označujú pestovatelia za priemernú. Agrárne trhové informácie Slovenska, 39, 1997.

SEDLÁK, J.: Holandský zemiakársky model v SR. Intenzívny je aj rentabilný. Pravda, 7, 1997, č. 253, s. 17.

TIBENSKÝ, H.: Zemiaky — situačná a výhľadová správa. Bratislava, MP SR, VÚEPP 1995, 1996, 1997.

Analýza obchodnej bilancie agrárneho obchodu za rok 1996. Bratislava, MP SR 1997.

Zemiakov bude na Kysuciach málo. Agrárne trhové informácie Slovenska, 37, 1997.

Návrh na zabezpečenie pozberovej úpravy, skladovania a distribúcie ovocia, zeleniny a zemiakov pre spotrebiteľský trh a spracovateľský priemysel. Bratislava, MP SR 1997.

Návrh trhového poriadku pre zemiaky. Bratislava, SPPK 1997.

Potato Stocks National Agricultural Statistics Service, (USDA), Washingtron, D.C., 1997.

Kontaktná adresa:
doc.Ing. Ľudmila Nagyová, PhD.
Katedra manažmentu a marketingu, FEM SPU v Nitre, Tr. A. Hlinku 2, 949 76 Nitra, tel.: 087/601 kl. 102, fax: 087/51 15 89, e-mail: nagyova@sun.uniag.sk

Niektoré reminiscencie medzinárodných vedeckých dní '98 v Nitre

V dňoch 27.-29. mája sa uskutočnili II. Medzinárodné vedecké dni v Nitre, ktorých sa zúčastnilo vyše 450 účastníkov. Na MVD '98 vystúpilo 270 účastníkov, ktorí prezentovali výsledky vedeckovýskumnej činnosti v 7 sekciách. Záujem o Medzinárodné vedecké dni dokumentuje 294 publikovaných príspevkov v 6 zborníkoch a 7 záverečných vystúpení gestorov odborných sekcií. Z uvedeného počtu bolo 72 príspevkov zo zahraničia, 88 príspevkov slovenských účastníkov mimo našej univerzity a 134 príspevkov domácich účastníkov. Po prvý raz dostalo príležitosť rokovať v samostatnej sekcii MLADÁ VEDA aj 37 mladých vedeckých odborníkov.

Je potešiteľné, že MVD '98 sa zúčastnili hostia z 18 zahraničných univerzít a samostatných fakúlt z Česka, Maďarska, Poľska, Bieloruska, Gruzínska, USA a Rakúska, ako aj z 12 univerzitných, vedeckovýskumných a účelových pracovísk zo Slovenska.

MVD '98 v Nitre posilnili svojou účasťou najvyšší predstavitelia rezortov Ministerstva životného prostredia SR, Ministerstva financií SR, Ministerstva pôdohospodárstva SR, Ministerstva hospodárstva SR, Ministerstva školstva SR a Úradu vlády SR. Medzi hosťami boli aj dvaja členovia výboru pre poľnohospodárstvo NR SR.

Zo záverov odborných sekcií vyplývalo, že podnikovo-hospodárska základňa v poľnohospodársko-potravinárskom komplexe zvýšila svoju výkonnosť a napriek nižšiemu podielu rezortu pôdohospodárstva na hrubom domácom produkte tento naďalej zostáva strategickým rezortom vo výžive národa a v spoločenskom uplatnení vidieckeho obyvateľstva. Vplyv vonkajšieho turbulentného prostredia a vnútropodnikovej prevádzkovej klímy determinovali ekonomickú diferenciáciu podnikateľských subjektov, cenovú disparitu a nerovnomerný rozvoj vidieckych regiónov.

Agrárny manažment vstúpil do kvalitatívne novej etapy. Charakteristickým znakom tejto etapy je oživenie podnikových manažmentov, aktivovanie makroekonomických nástrojov a uplatnenie strategických prístupov k dosiahnutiu trvalo udržateľného rozvoja agropotravinárskej výroby. Napriek tomu zaostáva spätná väzba. Informačný systém agrárneho manažmentu zaostáva za požiadavkami doby. Nedostatok informácií bráni efektívnym rozhodnutiam vrcholového manažmentu v pôdohospodárstve. Podporná funkcia agrárnej a výživovej politiky sa prejavuje v globalizačných tendenciách a integračných procesoch. Úsilie manažmentov po zjednocovaní požiadaviek zákazníkov, informačných technológií a unifikácií kvalitatívnych štandardov vedie k vzniku voľných združení podnikateľských subjektov, k vertikálnej integrácii zhora a zdola a k vytváraniu početných podnikateľských združení. Väčšina z nich však nemá organizačno-právny základ.

Uplatňovaním agrárnej a výživovej politiky sa tvoria základy pre udržateľný rozvoj agropotravinárskej výroby. Súčasťou tohto rozvoja bude reštrukturalizácia podnikovej základne, v rámci ktorej bude pokračovať premena družstevnej formy podnikania na obchodné spoločnosti. Potravinárske podniky sa budú selektovať, združovať a budú vytvárať širšie podnikateľské štruktúry. Diverzifikácia poľnohospodárskej výroby v agrárnych podnikoch bude determinovať reštrukturalizáciu podnikov služieb. Agropotravinárske podniky budú v rámci globalizácie zohrávať čoraz rozhodujúcejšiu úlohu v konkurenčnom prostredí. V tejto súvislosti sa bude zvyšovať koncentrácia a výkonnosť obchodných spoločností a podnikov jedného majiteľa.

Napriek všeobecnému zlepšeniu práce a zvýšeniu výkonnosti podnikových manažmentov zaostáva kvalifikačný rast. Z tohto dôvodu sa musí celoživotnému vzdelávaniu vedúcich pracovníkov a podnikateľov rezortného okruhu MP SR vrátiť jeho pôvodné postavenie v systéme manažérskej prípravy. A práve v tejto oblasti bude musieť SPU v Nitre v spolupráci s Agroinštitútom v Nitre, Inštitútom obchodu a ďalšími vzdelávacími inštitúciami v sektore služieb uplatniť systém celoživotného vzdelávania a kvalifikačnej prípravy budúcich agromanažérov a ekonómov. Osobitné miesto v tomto procese bude potrebné venovať zvyšovaniu ekonomického a právneho vedomia vidieckeho obyvateľstva. Výrazný posun nastal v regionálnom a environmentálnom rozvoji. Uplatňovanie účelovo-cielených projektov rozvoja vybraných regiónov a subregiónov, monitorovanie životného prostredia a podpora rozvoja vidieckych sídiel prináša pozitívne výsledky. Napriek tejto skutočnosti sa ukazuje nevyhnutným vypracovať rozvojové projekty všetkých novoutvorených krajov a vybraných okresov. Medzinárodnú vedeckú spoluprácu treba smerovať na rozvoj prihraničných regiónov. Väčšia účasť našej univerzity sa očakáva pri revitalizácii ekologicky narušených oblastí a ekosystémov, pri zvyšovaní spoločenského vedomia nášho obyvateľstva a pri ekonomizácii životného prostredia. Napriek uvedenému má Slovensko dostatok zdrojov k širšiemu uplatneniu biologických hospodárstiev, alternatívnych výrob potravín a k rozvoju cestovného ruchu a vidieckeho turizmu. V tejto súvislosti je potrebné zvýšiť manažérsku úroveň miestnych samospráv. Naše univerzitné pracoviská tak nepriamo získavajú priestor na účasť v regionálnom a environmentálnom rozvoji Slovenska.

Uvedené zámery sú iba zlomkom záverov odborných sekcií, ktoré budú v plnom rozsahu publikované. Je potešiteľné, že k ich formovaniu prispeli aj mladí vedeckí pracovníci, ktorí budú nositeľmi vedecko-technického pokroku v III. tisícročí.

prof.Ing. Vladimír Gozora, PhD.
odborný garant MVD '98 v Nitre